DOI: *10.16950/std.66415*

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM DERGİSİ
İnönü University Journal of Art and Design
ISSN: 1309-9876 E-ISSN: 1309-9884
Cilt/*Vol.* 5 Sayı/*No.*11 (2015): xx-xx

KENT VE SU

H. Ekin OKTAY[*1], Reyhan ERDOĞAN[1], F. Başak OKTAY[2]

[1:] Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Antalya. ***: *Sorumlu yazar***
[2:] Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Coğrafi Bilgi Sistemleri Anabilim Dalı, İzmir.

ÖZET

Kentleri insan nüfusunun yoğun olarak yaşadığı mekânlar olarak tanımlamak mümkündür. Kentler tarihin farklı aşamalarında yaşadıkları değişimlerle günümüzdeki durumlarına gelmişlerdir. Tarihsel aşamaların hassasiyetlerine göre kentler farklı kullanım ve yerleşim planlarına sahip olmuşlardır. Kent ve açık alanlar arasında değişen bir ilişkinin olduğu savunulabilir.

Tarih boyunca akarsular ve kolları olan dereler, insanlar için bir çekim merkezi olmuşlardır. Modern anlamda düşüneceğimiz kentlerde ise akarsular ve dereler, rekreasyon alanı yaratma, kent flora/faunasını koruma ve kent ekolojisini düzenleme gibi önemli görevleri üstlenmişlerdir.

Kentlerin su ilişkisi açısından gelişmesini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada kent ve açık alan kavramları su ile ilişkisi bakımından değerlendirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında kent, açık alan ve su kavramlarının tanımlanması ve sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar taranmış, kent, açık alan ve su başlıkları altındaki tanım ve sınıflandırmalar saptanarak, sanat, sosyal bilimler ve fen bilimlerinden peyzaj tasarımına olan katkıları açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Su, Tasarım, Akarsu, Açık alan.

CITY AND WATER

ABSTRACT

Cities can be defined as place where densely inhabited of the human population. Cities have come to the current situation as a result of the changes they live at different stages of history. Cities have had a different usage and land out plans according to the sensitivity of the historical stages. It is argued that there is a changing relationship between the city and open spaces.

River and streams which have handled have become a center of attraction for people throughout history. In the city we thought in the modern sense, rivers and streams have undertaken important tasks such as creation recreation areas, protection urban flora/ fauna and regulation of urban ecology.

This study aimed to examine the development of the city in terms of water relations. The concepts of urban and open space were evaluated in relation with water in this study.

Produced from the past to the present studies on defining and classifying concepts of city, open space and water were scanned within the scope of the study. Definitions and classifications under the city, open space and water titles were detected. Contribution from art, social sciences and natural sciences to the landscape design has tried to schematize.

Keywords: City, Water, Design, River, Open spaces.

1. GİRİŞ

Kentleri insan nüfusunun yoğun olarak yaşadığı mekânlar olarak tanımlamak mümkündür. Kentler tarihin farklı aşamalarında yaşadıkları değişimlerle günümüzdeki durumlarına gelmişlerdir. Tarihsel aşamaların hassasiyetlerine göre kentler farklı

kullanım ve yerleşim planlarına sahip olmuşlardır. Örneğin, ortaçağ döneminde savunma ihtiyaçları nedeniyle dışa kapalı, askeri gerekliliklerin önde olduğu, duvarların ardında ve hendeklerle çevrili bir karakterdeyken; barutun bulunmasıyla kent duvarları ve kaleler koruma işlevini yitirmiş, kent siluetinden kaybolmuş ve yerlerini açık alanlara bırakmışlardır. Bu bakımdan kent ve açık alanlar arasında değişen bir ilişkinin olduğu savunulabilir.

Güneş (2010), Hatt ve Reiss'a dayanarak; tarihsel olarak kentlerin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı ve geliştiğini kesin bir biçimde ortaya koymanın güç olduğundan bahseder. Bu güçlüğün birinci nedenini antik kentler hakkında arkeolojik çalışmalara dayanan bilgilerin büyük oranda eksik olmasına bağlamaktadır. Bütün tarihsel dönemlerdeki ve farklı coğrafyalardaki kentlerin eşit bir şekilde incelenmediğini söyleyen araştırmacı, doğu toplumlarında yer alan kentler hakkında bilinenlerin batı uygarlığındaki antik kentler hakkında bilinenlerden daha az olduğundan yakınmıştır. Yine de kentlerin ilk olarak bereketli hilal denilen akarsuların yoğun olduğu bölgede ortaya çıktığı savunulabilir.

Ayrıca eski çağlarda kent öncesine ve kentsel yaşama ait yazılı belgenin bulunmamasının sonraki dönemdeki kentler ile karşılaştırma yapılmasını zorlaştırdığı ancak, bu sınırlılıklara rağmen arkeolojik bulguların tarihte ilk kentlerin MÖ. 6000 yıllarında belirmeye başladığını ve MÖ. 4000 dolaylarında ortaya çıktığını gösterdiği belirtilmektedir (Güneş, 2010). Bu kadar eski bir tarihe sahip olan kentler, tarih içerisinde işlev ve anlam bakımından birçok değişikliğe uğrasa da, insanoğlu için en temel işlevini yani barınma işlevini, halen daha sürdürmektedir.

Yine de bütün bilinenler ışığında insanoğlunun ilk çağlardan beri kendini koruma, güvende hissetme, barınma yani yaşama gereklerini rahat bir şekilde yerine getirebilmek için barınaklar yaptığı bir gerçektir. Zamanla bu barınaklar gelişerek günümüze kadar yaşam şartlarına uygun birçok değişiklikle, yaşadığımız mekânlar halini almıştır (Kapancı, 2008). İnsanın mağara ve ağaç kavuklarında, yani doğanın sunduğu korunaklarda başlayan barınma olgusu, yapabilme kabiliyetinin gelişimi ile farklı bir hal almış ve yine doğanın sunduğu imkânlarla ilk barakalardan günümüzdeki yaşam birimlerine doğru gelişen bir seyir izlemiştir. Bu değişken seyir yine kent topografyasında ve örgütlenmesinde kalıcı izler bırakmıştır.

Kent ve açık alan ilişkisi; akarsu koridorlarının işlevindeki değişimleri, akarsularda yaşanan değişimleri anlamak açısından önemlidir. Tarihten günümüzde akarsu kıyısı kullanımlarında yaşanan değişimleri anlamak için kentlerde yaşanan değişimleri dikkatli incelemek gerekmektedir.

Kenti yalnızca görünen mekânsal yönüyle değil, bu mekânsal görünümün ardında yatan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yapılar, bunların birbiri içine girmiş karmaşık ilişkileri ve etkileşimleri ile birlikte ele almak gerekmektedir. Çünkü fiziksel mekânın oluşumu, bu yapıların karmaşık, karşılıklı etkileşiminin sonucudur (Keser, 2006). Kentin işlevselliğinin yanında anlamsal bir bağlamının olduğunu da kavramak önemli bir temel taşıdır. Çünkü mekânlar yalnızca görsel olarak veya sundukları işlevler bakımından değil, taşıdıkları anlam bakımından da insanları kendilerine çekmektedir.

Modern dünyadaki teknolojik gelişmeler, sanayinin hızlı ilerlemesi, seri üretimlerin artmasını sağlamıştır. Kentlerde olan bu hızlı sanayileşme, kırlardan kentlere göçün ve konutlaşmanın da artmasına neden olmuştur. Bu istikrarsız ve hızlı gelişimin doğal getirisi de düzensiz ve çarpık kentleşme olgusudur. Çarpık kentleşme; yaşam alanlarının azalması, insanların sosyal ve fiziksel faaliyetlerini gerçekleştirdiği mekânların giderek yok olması ve kentlinin birbiri ile ilişkisinin hızla kopmasının en önemli nedenidir (Arslan, 2005). Bunun yanında yaşanan teknolojik gelişimler de insan ilişkileri ve mekân kullanım tercihleri üzerinde değişikliğe yol açmaktadır. Birçok kamusal alan eski cazibesini yitirmiştir. Ayrıca güvenlik algısı da insanların dış mekândaki aktivitelerini belirleyen en önemli etmenlerden birisidir. Belli dönemlerde toplumda yaşanan değişimlere bağlı olarak artan suç oranı veya mekânsal gerekliliklerde var olan zafiyetlerden kaynaklanan güvensizlik bireylerin açık alanları kullanımını doğrudan etkilemektedir.

İnsanlık tarihinde, bitki ve hayvanların ehlileştirilmesi yani tarımın başlaması, ilk büyük değişimi meydana getirmiş, toprağa yerleşmeyi mümkün kılmıştır. Tarım, nüfusun belirli bir yerde toplanmasını yoğunluk kazanmasını sağlayabilmiştir. Bu ilk yerleşme düzeninden sonra, medeniyetlerin tarihi aşağı yukarı kentlerin tarihidir, denilebilir (Güçlü, 2002). Günümüz kentleri ise tarımsal üretimden farklı, daha karmaşık üretim biçimlerine ve bunların etrafında şekillenen ilişkiler bağlamında bir örgütlenmeye sahiptir.

Kentlerde insanın yaşadığı coğrafyanın birçok açıdan somut yansımaları söz konusu olabilmektedir. Örneğin, antik bir kentte yaşamanın tarihi bir mirasa ve geçmişe sahip olma anlamına gelmesi gibi; kentlerin olumlu ve olumsuz olarak gündeme gelmesi de o kentte yaşayanların üzerinde etkiler oluşturabilmektedir. Ayrıca kentler, sanayi kenti, kültür kenti, eğitim kenti, ticaret kenti, hizmet kenti gibi faklı ama temel niteliğe vurgu yapan yönleri ile de değerlendirilebilmektedir. Örneğin, bir zamanlar sanayi ile özdeşleşen kentler, bugün hizmet sektörünün yoğunlaştığı toplumsal ve kişisel ihtiyaçlara karşılık veren rekreasyon alanları, kültür ve bilişim merkezleri kimliği ile ön plana çıkmaktadırlar (Kaypak, 2010). Özellikle, 1980'lerden sonra küreselleşmenin etkisiyle birikim, yatırım ile üretim biçimlerindeki değişme ve sanayisizleşme, kentlerin gerek sosyal gerekse mekânsal açıdan, önemli değişimler geçirmesine neden olmuştur. Bu değişimlere paralel olarak, planlamada da yeniden bir sorgulanma ve değişim süreci yaşamıştır. Planlamanın kavramsal yapısındaki değişim, beraberinde uygulama alanları ve araçlarında da değişiklikleri gündeme getirmiştir. (Kütük ve İnce, 2006).

Diğer taraftan teknolojik gelişimin bir diğer yan etkisi birbirinin aynı benzer karakterde, yerel koşulların özelliklerini yansıtmaktan uzak kentlerin ortaya çıkması olarak kendisini göstermiştir. Kentlerde yaşanan bu aynılaşmanın önüne geçmek için son dönemde kentsel kimlik kavramı önem kazanmıştır. Kentsel kimlik, bir kentin veya çevrenin doğal-kültürel elemanları ve toplumun sosyo-kültürel özellikleriyle tanımlanır. Doğal çevrenin belirleyici olduğu, kimlik elemanları kentin topografik yapısı, iklim koşulları, su öğeleri, bitki örtüsü, jeolojik yapı ve genel konumundan oluşmaktadır. Bu ölçütlerin farklılığı kentleri birbirinden ayırmakta, kente farklılık kazandırmaktadır. Kent kimliğinin göstergeleri olarak doğal yapıya ilişkin verilerin iyi analiz edilmiş olması, korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve vurgulanması kentin kimliğinin korunması anlamına gelmekte ve kimlik algılaması daha anlaşılır olmaktadır (Köylü ve Dokumacı Kiper, 2007; Salıcı, 2009).

Kentlerin su ilişkisi açısından gelişmesini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada kent ve açık alan kavramları su ile ilişkisi bakımından değerlendirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında geçmişten günümüze kadar yapılan kent, açık alan ve su kavramlarının tanımlanması ve sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar taranmıştır. Çalışmanın temel materyalini yazılı kaynaklar oluşturmaktadır. Kent, açık alan ve su başlıkları altındaki tanım ve sınıflandırmalar saptanarak, sanat, sosyal bilimler ve fen bilimlerinden peyzaj tasarımına olan katkıları açıklanmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Açık alan kavramı, kent dokusunun önemli temel elemanlarından birisi olup, mimari yapı dışında kalan açıklıklar veya boş alanlar olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, dış mekân üzerinde herhangi bir amaca göre yapılaşmanın olmadığı ve herhangi bir rekreasyonel kullanım için uygun potansiyele sahip alanlar olarak algılanmaktadır. Örneğin su yüzeyleri, üzerinde bitkisel eleman bulunmayan veya çok sınırlı sayıda bulunan meydanlar ve ulaşım alanları açık alan olarak tanımlanmaktadır. Yeşil alan kavramı ise, mevcut açık alanların bitkisel elemanlar (odunsu ve otsu bitkiler) ile kaplı veya kombine edilmiş yüzey alanları olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre her yeşil alan bir açık alan niteliğindedir. Yeşil alan kavramı için genel olarak "Toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçeleri, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence ve kıyı alanları toplamıdır. İnterpol ölçekteki fuar, botanik ve hayvanat bahçeleri ve bölgesel parklar da yeşil alan kapsamındadır" denilebilmektedir. Aktif yeşil alan kavramını ise "kent ve mahalle parkı, çocuk bahçesi ve oyun alanlarının toplamıdır" şeklinde tanımlamaktadır (Gül ve Küçük, 2001).

Kentsel alanlar insanların yaşaması, çalışması ve yaşam koşullarının gereği olan bütün yapıları içeren bir çevreyi ifade etmektedir. Bir kentteki yapılı çevre çok çeşitli amaçlara hizmet eden binalar, ulaşımı sağlayan yollar ve açık ve yeşil alanlardan oluşmaktadır (Sayan, 2011).

Bu açık ve yeşil alanlar kullanımlarına ve büyüklüklerine göre farklı sınıflandırmalara tabii tutulmaktadır. Akarsular da çizgisel hatlara sahip doğal kaynaklardandır. Kent ile akarsu arasında bulunan geçiş zonlarındaki yeşil alanların birleşiminin lineer uzanımlı bir yeşil alan oluşturduğu düşünülebilir. Yorulmaz (2006)'ın Bell'den aktardığına göre; linear parklar yaya ziyaretleri

için planlanırlar. Bu alanlar için belli bir büyüklük ya da uzaklık standardı belirlenmeyip, uygun yerlerde oluşturulurlar. Su kanallarının kenarları, lateral yollar, yoğun kullanımı olmayan patikalar ve doğa koruma açısından önem taşıyan yollar çerçevesinde yapılandırılması mümkündür. Halkın yoğun kullanımına açılmayan ama alanın özellikleri ve çekiciliklerinin tanınmasına ve informal rekreasyona olanak sağlayan alanlardır (Yorulmaz, 2006).

Su ise kent içinde hem mikro klima yaratması hem de farklı imkanlar sunması bakımından kentsel açık alanlar için önemli bir kaynak durumundadır. Su barındırdığı potansiyelle her zaman kullanıcılara farklı deneyimler vaat etmektedir. Ancak su kullanımı beraberinde dikkatli bir planlama ve tasarımı da getirmektedir. Çünkü su ilgi çekici olduğu kadar tehlikelidir de. Ancak dikkatli ve insana öncelik veren bir tasarım anlayışı ile bu sorunların üstesinden gelmek olasıdır. Bunun yanında kentlere değer katan alanlardan birisi olan kıyıların değerlendirilmesi kentsel açık alanlara katkı sağlamasının yanında kente ve kent kültürüne de katkılar yapmaktadır (Uzun, 1990). Bu bakımdan kıyı alanlarını, kullanıcılara farklı aktiviteler sunan alanlar olarak değerlendirirken, kentsel açık alan niteliğini de göz önünde bulundurarak üst ölçekteki planlamaları bu doğrultuda yapmak kent için önemlidir.

Kıyı alanları insanlar ve insan aktiviteleri için farklı derecelerde çekici olma özelliği göstermektedirler. Her çekici özelliğin bir gereksinme ve biyo-klimatik özelliklerden kaynaklandığı kabul edilirse, insanların kıyı alanlarına olan ilgisi gelişmiş toplum olmanın bir fonksiyonu olarak fiziksel ve rekreasyonel ihtiyaçlarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Kıyı alanlarının insanların sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarına ilişkin potansiyelleri ise aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Uzun, 1990):

- Genelde kıyıların sahip oldukları sudan kaynaklanan iklim, karasal iklime göre daha yumuşaktır ve yer yer oluşturduğu mikro-klimalar ile insan yaşam çevresini daha olumlu yönde etkiler.

- Kıyı alanlarında topografik çeşitlilik, fiziksel planlamalar için daha uygun olanaklar ortaya koyabilir. Genel bir deyişle kıyı alanları ve özellikle hareketli su ve su sesi; fonksiyon, estetik ve algılamaları yönünden insanların dinlenmelerine, eğlenmelerine, yeniden zindelik ve canlılık kazanmalarına doğrudan olanak tanıdığı herkes tarafından kabul edilmektedir.

- Bu olanakların başında yer alan kıyı parkları, su kıyılarının sunduğu özelliklerin toplumun ihtiyaçları doğrultusunda fiziksel düzenlemeler olarak tanımlanabilir. Daha açık bir ifade ile kıyı parkları, bulundukları bölgedeki insanların sosyal, kültürel, ekonomik yapı ve ihtiyaçları ile rekreasyonel eğilimlerine uygun olarak kıyının içerdiği doğal elemanların fiziksel planlamaları ile yapılır (Uzun, 1990).

İnsanlık tarihi boyunca, önceleri yaşam kaynağı olarak anlam ve değer kazanan su olgusu, yerleşmeler evrimi boyunca da farklı dönemlerde, farklı gelişmişlik düzeyleri, farklı gereksinimler ve farklı ihtiyaçlara paralel olarak yaşamın vazgeçilmez bir parçası olagelmiştir (Hattapoğlu, 2004).

Yerkürenin ve canlıların yaşamında çok önemli bir yere sahip olan su, kültürün ortaya çıkmasıyla beraber bambaşka bir değer kazanmıştır. Birçok kültürün mitolojisinde bulunan insanın cennetten kovulması mitosunda belirtildiği gibi insan cennetten kovulmasından ardından besinini hep topraktan elde etmiştir. Toprağın verimli işlenebilmesi içinde suyun varlığı şarttır. Tanrılar nasıl insanı suyun yumuşattığı balçıktan yarattıysa insan da ekmeğini balçığa dönüşmüş yani sulanmış topraktan çıkartmıştır. Dünya üzerinde ilk kültür izlerine rastlanan merkezler önemli su kaynaklarının bulunduğu noktalardır. Tarım kültürünün ve kentleşmenin, buna bağlı olarak ticaretin ilk olarak Mezopotamya bölgesinde ortaya çıkmış olması hiç de tesadüf değildir. Mezopotamya kelime anlamı olarak "iki nehir arasında" demektir. Bereketli Hilal adı verilen ve Dicle-Fırat nehirlerinin suladığı üçgen içinde yer alan topraklarda ilk tarım faaliyetleri gerçekleşmiştir. Tarihin ilk ve en güçlü kültür devrimleri burada meydana gelmiştir. Çünkü Mezopotamyalılar suyu kontrol altında tutmayı başarmışlardır. Su baskınının yıkıcılığından bentler ve barajlar kurarak korunmayı başaran Mezopotamyalılar suyu kendi lehlerinde kullanabilmişlerdir. Bu zenginlik Mezopotamya üzerinde güçlü medeniyetlerin kurulmasına yol açarak tarihin başlangıcına yani yazının bulunmasına vesile olmuştur (Gezgin, 2009).

Aybay (2006)'ın Kılıç'tan aktardığına göre; su kıyıları karayolu ile suyolu ulaşımının birleştiği noktada doğal bir ortamdan farklı fiziksel özelliklere sahip diğer bir (doğal) ortama geçiş mekânlarıdır. İnsan yerleşmeleri ve evrimi sürecinde suyun varlığı, insanların suya dayalı bir kültür oluşturmalarında önemli bir veridir. Su, kentlerin kurulmasında coğrafya, savunma,

ekonomi, teknoloji, ulaşım, sosyal ve kültürel yaşam, ekoloji gibi gelişme süreci dinamiklerinin şekillenmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu nedenle kara ile suyun karşılıklı ilişkisine bağlı olarak farklı işlevlerin geliştiği ve bu işlevlere bağlı olarak zaman içinde kentin gelişimini etkileyen, rolünü belirleyen, kentle bütünleşerek ona kimlik kazandıran en önemli parçası olmuştur (Aybay, 2006).

İnsanın beslenmeden sonraki en önemli ihtiyacı olan barınma isteğinde de suyun etkisi görülmektedir. Moore ve Lidz, suyun mimaride anlamını incelerken çeşmeler için kutsal kaynaklar, hayatın kökeni ve suyun döngüsünün ilk safhasını sembolize eden suyun kalbi olarak kanal ve akarsuları, arterleri de damarlar olarak tanımlamışlardır (Hattapoğlu, 2004; Aybay, 2006).

Tarih boyunca akarsular ve kolları olan dereler, insanlar için bir çekim merkezi olmuşlardır. Modern anlamda düşüneceğimiz kentlerde ise akarsular ve dereler, rekreasyon alanı yaratma, kent flora/faunasını koruma ve kent ekolojisini düzenleme gibi önemli görevleri üstlenmişlerdir. Son 50 yıl içerisinde akarsuların bu işlevlerine kentsel atık alanı olma gibi sürdürülebilir kent açısından olumsuzluklar da katılmıştır. Günümüzde birçok kentte akarsuların çoğu kez canlı barındırmayan kirli hatta zararlı unsurlar haline gelişi kent toplumunu bu olumsuzlukları giderici önlemler almaya zorlamıştır (Toprak, 2006).

Kıyıların, toplumun her kesimince dinlenme ve eğlenme amaçlı kullanıma açık tutulması gereği ve hakkı, toplumun ve kişilerin sağlıklı yaşamını sürdürmedeki giderek artan rolünden kaynaklanmaktadır. Sanayileşme ve şehirleşme düzeyi ile birlikte açık alanların ve kıyıların kişinin doğal ve ruhsal dengelerini korumadaki rolü de artmaktadır. Her yıl daha çok insan, daha büyük şehirlerde, yoğunluğu giderek artan kapalı mekânlarda çalışmakta ve yaşamaktadır. Bu gelişmeye koşut olarak da kıyılarda en yoğun olarak algılanan "açıklık "özellikle büyük şehirlerdeki "kapalılık" duygusu ile bir ikilem oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, şehirlerin yapılaşması kesinlikle belirlenmiş arazi kullanma durumlarına ve bunun fiziksel imajına kıyılar bir alternatiftir. Bu nedenle kıyılar ve şehirler insanların ve toplumların üreten ve sağlıklı yaşamları için gerekli çevresel ihtiyaçlarının daha büyük bölümünü karşılamakta birbirlerini tamamlarlar (Aybay, 2006).

Su kentsel alanda çok çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Bunların başında da içme ve temizlenme gibi en temel insani ihtiyaçların karşılanması gelmektedir. Bunun yanında kent içindeki tarımsal alanlar ve peyzaj alanlarının sürdürülebilmesi içinde su en temel ihtiyaçlardan birisidir (Hölzer vd., 2008).

Suyun peyzaj mimarlığında çok geniş bir kullanım alanı vardır. Özellikle sıcak iklim bölgelerinde su öğesi tasarımların vazgeçilmez bir parçasıdır. Gölgelik alanlarda mikro-klima yaratma amaçlı kullanılabildiği gibi ses bariyeri görevini yerine getirmek için de kullanılabilir (Uzun, 1997).

Su peyzajlarının ne tür insan etkilerine konu olduğuna ilişkin bir araştırma, su ortamında önem sırasına göre;

- Yüzme
- Sörfçülük
- Dalma
- Balık tutma
- Yelken sporları
- Motorla gezintiler
- Kano gezintileri
- Su kayağı ve hava yastıklı teknelerle gezme
- Karadaki etkinliklerin resmini yapma
- Yürüme
- Çevre gezileri
- Otomobille gezme
- Yol dışı araçlarla gezme
- Piknik
- Atlı gezintiler
- Av ve otelcilik gibi yapılaşmalar
- Gelgitler sırasında yem ve midye toplama
- Kuş gözetleme
- Fotoğrafçılık
- Uçar avcılığı uygulamalarının yaygın olduğunu göstermiştir (Williams, 1993).

Bütün bu etkinliklerin söz konusu bölgelerde dolaysız/dolaylı, önemsiz/önemli, bilerek/bilinmeyerek, geçici/sürekli ve tümünün ortak bir sonucu olarak kaçınılabilir/kaçınılamaz ürünleri vardır. Islak alanlar, olağanüstü dinamik ekolojik sistemlerin etkisi altında oldukları için dinlence ve eğlence etkinlikleri, kimi dış etkilerle birlikte ekolojik süreci değiştirme ya da çarpıtma sonuçlarını doğurmaktadır (Williams, 1993).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kentlerin şekillenmesinde üç unsur önem kazanır. Bunlardan ilki kentin doğal yapısı, ikincisi fiziksel yapısı, üçüncüsü ise sosyal yapısıdır. Bu üç unsur, birbirleriyle etkileşim halinde kentin

sistemini oluşturur. Bir kentin doğal yapısında su elemanının varlığı veya yokluğu yani o kentin kıyı kenti olup olmayışı, tüm kentin işleyişini ve imajını etkileyen bir durumdur. Kıyılar, kentlerin doğa ile buluştuğu alanlardan birisidir. Kent, kıyının varlığından dolayı doğa ile bütünleşmektedir (Akköse, 2007). Diğer yandan doğal yapı ve insan faaliyetleri sonucu oluşan manzara bütünü, o yörede yaşayanların değerlerinin bir sembolü, düşüncelerinin yönetiminin vücut bulmasıdır. Bu sembolizm; bir kültürün felsefesinin izlerini taşımaktadır. Peyzajın ideolojisi işte tam olarak budur. Peyzaj güçlü fiziksel, çevresel, ekonomik, kültürel, psikolojik ve estetik bileşenlerden oluşmaktadır. Daha da önemlisi insanı yaşatan peyzajdır. Kent olsun kır olsun ve hatta en saf hali ile doğa olsun hiçbiri bu konuda daha baskın değildir (Hopkins, 2005).

Suyun karayla olan değişken ilişkisi, geçmişten günümüze, kent karakteri ve formunu belirlemede son derece etkili bir faktör olmuştur. Yerleşmeler tarihi boyunca bunun çok sayıda çarpıcı örneğine rastlamak mümkündür (Hattapoğlu, 2004). Deniz, ırmak ya da göl gibi su kaynakları, kente farklı yönlerden artı değer katmaktadır. Bunlardan ilki, ilk yerleşimlerde de görüldüğü gibi kentin diğer yerleşimlerle ulaşımını ve iletişimini sağlamaktır. Bu şekilde kent, doğal bir ulaşım ağı içerisinde bulunmakta ve kentin farklı yerleşimlere açık olduğu dış dünya bağlantısı kuvvetlenmektedir. Bu durum kenti yeniliklere ve ilerlemelere açık hale getirmekte ve her yönden gelişimini hızlandırıcı bir etki yapmaktadır.

İlk çağlardan beri medeniyetlerin geliştiği alanlar dikkate alınırsa Mısır; Nil Nehri sayesinde, Mezopotamya da Fırat ve Dicle akarsuları ile gelişim sağlamış ve günümüze kadar gelebilmiştir. Kentin dış dünyaya açılan kapısı olarak kıyı, farklı faaliyetlerin yer aldığı kent insanı için bir toplanma yeri ve iletişim-etkileşim yeri olmuştur (Akköse, 2007). Suyun kent kimliğini öne çıkardığı kentler arasında Amsterdam, Londra, Paris, Venedik, New York, Prag ve Tokyo en çarpıcı örneklerden bir kısmıdır (Hattapoğlu, 2004). Bu kentler gerek tarihsel olarak ticaretle gelişmiş ve ticaretle var olmuş kentlerdir. Bu açıdan suyun kentin yaşamasında en önemli faktörlerden biri olduğu bir kez daha gözlemlenmektedir.

İnsanlık tarihi açısından ele alındığında ise, Antik çağ filozoflarının her şeyin dört temel unsurdan (su, toprak, hava ve ateş) meydana geldiğini kabul etmiş olmaları, suyun anlam ve gerekliliğine yönelik güçlü bir vurgudur. Yine benzer şekilde tarihin farklı ara kesitlerinde su olgusunun kaçınılmaz olarak içinde yer aldığı farklı kabullere dayanarak değişik teoriler geliştirilmiş, yerleşmeler evrimi ve mimarlık tarihi anlamında suyun belirleyiciliği ve/veya yönlendiriciliği vurgulanmıştır (Hattapoğlu, 2004).

Kıyıda oluşan kentlerin mimarisini suyun etkilediği şehirlerde, caddeleri, sokakları, mahallelerin gelişimini suyun belirlediği görülmektedir. Suyun etkisi sadece mimari anlamda kalmamış, insanların yerleşim olgusunda yer alan toplu yaşamanın başlamasıyla bir araya gelmesinde oluşturduğu çevre düzenlemesinde de, yaşam tarzına, sanatına ve diğer faaliyetlerine de yansımıştır (Aybay, 2006).

KAYNAKLAR

1. Akköse, A.C. 2007. Kentsel Kıyı Alanlarının Yeniden Değerlendirilmesi Kapsamında İstinye Tersane Alanının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.

2. Arslan, D. 2005. Kıyı alanların yeniden gelişim sürecinde kentsel açık alanların değerlendirilmesi: İstanbul örneği. Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 124 sayfa, İstanbul.

3. Aybay, N. 2006. Üsküdar-Haydarpaşa Arası Kıyı Düzenlemesin Rekreasyonel Açıdan Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Programı, 134 sayfa, İstanbul.

4. Gezgin, D. 2009. Su Mitosları. Sel Yayıncılık, ISBN:978-975-570-380-0, 136 sayfa, İstanbul.

5. Güçlü, S. 2002. Kentlileşme ve göç sürecinde Antalya'da kent kültürü ve kentlilik bilinci. Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi 366, 137 S.

6. Gül, A. ve Küçük, V. 2001. Kentsel Açık-

Yeşil Alanlar Ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi 2 (a): 27-48.

7. Güneş, F. 2010. Kentleşme. N. Suğur (Editör) Sosyolojiye Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 1951, s. 244-267, Eskişehir.

8. Hattapoğlu, M. Z. 2004. Su Olgusunun Yerleşmeler Evrimindeki Yeri ve Günümüzde bir Kentsel Tasarım Elemanı Olarak Yeniden Yorumlanması. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.

9. Hopkıns, J. 2005. Music-Makers and the Dreamers of Dreams. "Eds: Sheila Harvey and Ken Fieldhouse. The Cultured Landscape Design The Environment in the 21st century", Taylor & Francis Group, New York, ABD., ISBN: 0-419-25030-1.

10. Hölzer, C., Hundt, T., Lüke, C. und Hamm, O. G. 2008. Riverscapes: Designing Urban Embankments. Ed: Montag Stiftung Urbane Raume and Regionale, Trans to English by: Wiethüchter, A., Herrlinger, R., Müller-Welt, C., Birkhauser, ISBN: 978-3-7643-8829-4, s: 572, Basel, İsviçre.

11. Kapancı, M. 2008. Alanya Kaleiçi Evleri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 148 sayfa, Konya.

12. Kaypak, Ş. 2010. Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(14): 373-392.

13. Keser, İ. 2006. Kentsel dinamikler ve kamusal alan farklılaşması: Adana Nusayrileri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, 333 sayfa.

14. Köylü, P. ve Dokumacı Kiper, T. 2007. Kent Kimliğini Oluşturan Değerler ve Kimliksizleşme Üzerine Örneklemeler. TMMOB Peyzaj Mimarlığı Odası Peyzaj Mimarlığı 3. Kongresi Bildiriler Kitabı, Antalya 42-49 s.

15. Kütük İnce, E. 2006. Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilmlerin Değerlendirilmesi "Kuzey Ankara Girisi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge planlama Anabilimdalı, Ankara, 202 sayfa.

16. Salıcı, A. ve Altınkasa, F. 2010. Çatalan Baraj Gölü-Deli Burun Aksında Seyhan Nehrinin Yeşil Koridor Potansiyelinin Araştırılması.

17. Sayan, S. M. 2011. Peyzaj Projesi III Ders Notları. Akdeniz Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Antalya.

18. Toprak, A. 2006. Adana İli Sarıçam Deresi Islahı Çalışmasının Peyzaj Tasarım Ve Planlaması Yönlerinden Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, s.95, Adana.

19. Uzun, O. 1990. Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması. Çukurova Üniversitesi ziraat Fakültesi Ders Kitabı, No: 48, 100 sayfa, Adana.

20. Uzun, G. 1997. Çevre tasarımında su kullanımı. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Genel Yayın No:179, 239 s., Adana.

21. Wıllıams, W.D. 1993. Australian inland waters: a limited resource. Australian Biologist, 6: 2-10.

22. Yorulmaz, A. 2006. Harikalar Diyarı parkının kullanıcı profili ve beklentilerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 74 sayfa.